

УДК 336.531.2:008(100)(091)
 339.923:061.1EU:008
 021.9(4-672EU)
 336.531.2:02(497.11)“19/20“
 Прегледни рад

Од културе до креативне економије: тенденције у финансирању културе и положај библиотечке делатности

Христина Микић
 Висока пословна школа струковних студија, Нови Сад
 hristinamikic@gmail.com

Сажетак

Трагање за адекватним моделом финансирања културе који може у великој мери да испуни циљеве културне и економске политике, али и интересе и очекивања заједнице и релевантних актера у култури, покренуло је широке дебате током деведесетих година XX века. Тада су у Европи наступила тешка времена за финансирање културе јер се увидело да нарасла јавна инфраструктура и администрација не могу више бити одрживе. Традиционални модели финансирања културе који се ослањају на јавне ресурсе обично представљају уобичајену праксу која се тешко мења, тако да реформе финансирања културе посежу за мерама које имају пре корективни карактер него карактер радикалних промена модела финансирања. У раду је приказана генеза односа државе и система финансирања културе, а потом су анализирани тенденције и концепти финансирања културе у Европској унији, са посебним освртом на позицију библиотечке делатности. У последњем делу рада разматра се финансирање културе у Србији у историјско-компаративном контексту, сагледавају се текући проблеми и развојне перспективе, те се оцењује позиција библиотечке делатности у домаћој пракси финансирања културе.

Кључне речи:

култура, финансирање, библиотека делатност, Европска унија, постмодерна Европа, европски финансијски програми, креативна економија

Савремени изазови финансирања културе

Посматрано кроз векове, финансирање културе одувек је било повезано са центрима економске и политичке моћи, тежњом покровитеља да покажу моћ и величину и да се друштвено-историјски контекст њихове економске моћи забележи и у уметности. Тако, на пример, Периклов период владавине у Атини, обележен великим покровитељством уметности, књижевности и науке, интересантан је и по томе што га карактерише развој првих економских инструмената у домену финансирања науке, уметности и образовања – *theorikon*. Значајан економски допринос развоју уметности и културе дао је и меценат, чији се почеци доводе у везу са Гај Клинијем Меценом, саветником цара Августа, заштитником уметника и песника. У време ренесансе, под окриљем мецената, културну политику воде богате италијанске породице: Медичи у Фиренци, Монтефелтри у Урбину, Сфорца и Висконти у Милану, Гонзага у Мантови, Есте у Ферари.

Резултат ренесансног мецената јесте и стварање стационарних система културе као што је нпр. систем грађанских позоришта са сталним глумачким ансамблом, редовним репертоаром и сл. Уметност у Европи почетком XIX и XX века развијала се захваљујући богатим индустријалцима и власницима корпорација који су били покровитељи уметника и колекционари уметничких дела (Пол Гети, Џорџ Сачи, Бернар Арно, Бил Гејтс, Стив Вин, Дејвид Гефен, Стив Коен и др).

У разним периодима развитка културе, покровитељство богатих грађана, државе, цркве, краљевских и кнежевских доворова и сл. осликавало је две кључне сфере финансирања културе: идеолошко-естетске критеријуме подређене циљевима и интересима владајуће класе и власништво над капиталом као критеријум дефинисања интересних класа које утичу на тенденције и токове развоја културе. Појава модерне политике у области културе везује се за Француску револуцију и одвајање државе од персоналности краља; грађанство

захтева стварање јавних служби и установа у области културе, а краљевске збирке постају јавни музеји.¹ Систем финансирања културе прелази из сфере приватног у сферу јавног, а основни принцип финансирања путем индивидуалних партиципација замењује принцип солидарности и правичности расподеле јавних прихода. Упоредо са тим, уводи се и концепт који уметничко стваралаштво као чисто естетску категорију умрежава са низом професионалних делатности (музеја, архива, библиотека, итд), без којих би очување, дифузија и промоција културе били практично немогући. Процес стварања јавних система у култури достиже свој врхунац током седамдесетих и осамдесетих година XX века заједно са економским просперитетом европских држава. Државна улога у култури кретала се од екстремних случајева попут Совјетског Савеза и стварања пролетерске културе, унутар које је културна политика имала за циљ да подигне образовни и културни ниво совјетских пролетера, преко централизованог државног управљања у СФРЈ познатог као „агитпроп период“, у којем је вођење културне политике било инспирирано револуционарним идејама и комунистичком идеологијом, па све до либералних културних система првенствено у САД, а касније и у Великој Британији, у којима је културна политика, у мањој или већој мери, била вођена у циљу надомештања тржишних недостатака и несавршености тржишног механизма у култури.

Од Другог светског рата до данас одржано је више од 30 значајних конференција и састанака под окриљем UNESCO, Савета Европе, OECD, WIPO и других међународних организација, на којима се временом увидело да читав комплекс проблема везаних за финансирање културе захтева да се дубље проучи и да ово поље мора бити предмет посебне пажње. Дебате око модела и облика финансирања културе постале су нарочито интензивне почетком деведесетих година, када у Европи наступају тешка времена за финансирање културе и када се увиђа да нарасла јавна инфраструктура и администрација не могу више бити одрживе. Приступи у решавању проблема финансирања културе крећу се од оних екстремних, попут процеса приватизације и трансформације власничке структуре културног система у Великој Британији, преко стварања специфичних партнерстава у финансирању

културе између централних власти, градова и приватног сектора (Француска), до увођења принципа економичности и ефикасности у обликовању селективне буџетске политике (Холандија, Данска, Белгија). Интересантно је да су се у том периоду одговори на већи број питања о финансирању културе проналазили унутар социолошко-културолошког дискурса, који је као главне аргументе јавног финансирања културе истицао: слободу стваралаштва и подржавање уметности од стране државе као дела општег друштвеног благостања. Социолошке и културолошке школе мишљења заступале су перспективу да се држава појављује са циљем да усмери понашање у културном систему ка просперитету и просветитељству читаве нације, а основни економски проблем – жеља за потрошњом веће количине ресурса од оне која је датој друштвеној заједници на располагању, никада није био у жижи њихових интересовања. С друге стране, реални и практични проблеми на пољу одрживости јавне инфраструктуре у култури све више су указивали на то да су јавни ресурси ограничени и да не могу да прате темпо раста потреба у култури, због чега се и приступило преиспитивању механизма алокације ограничених ресурса.

Средином деведесетих година у Европи започиње процес заговарања јавне политике која у први план ставља развојну улогу креативних ресурса у обликовању друштвеног и економског развоја држава, предузетништво у култури и креативне индустрије.² Постиндустријски контекст западних држава и постмодерна доводе до редефинисања појма културе: култура постаје извориште креативне производње, а прелаз са културних вредности на креативност подржан је развојем нових технологија и све већом индустријализацијом и појавом нових подручја културне производње.³ Нове теме и

² Креативне индустрије подразумевају све оне делатности које потичу од индивидуалне креативности, вештине и талента у форми креативне експресије, а које имају потенцијала за стварање економских учинака и хуманистичких вредности. Први пут овај термин употребљен је 1994. у документу аустралијске владе, „Креативна нација“, а шире заговарање развојне улоге креативних индустрија започело је доласком лабуристичке владе Тонија Блера и именованем Криса Смита на чело Одељења за културу, медије и спорт. Концепт креативних индустрија значио је преовладавање либералне културне политике у Европи, којом доминира шире схватање стваралаштва. Оно је покривало већим делом уметничке активности неиндустријског типа (визуелне уметности, сценске уметности и културно наслеђе) и индустријског типа (кинематографија, дискографија, радио и тв активности, издаваштво и штампа), а њима су се додавале и све професионално-креативне активности попут архитектуре, дизајна, модне индустрије, оглашавања, софтверске индустрије, истраживања и развоја.

³ Видети више: N. Švob-Đokić i dr., *Kultura zaborava – industrijalizacija kulturnih djelatnosti* (Zagreb: Naklada Jesenski i Turk; Hrvatsko sociološko društvo, 2008).

¹ Б. Прњат, *Увод у културну историју* (Нови Сад: Стило, 2006), 45.

перспективе истраживања и економско-политичка популаризација креативног сектора у најразвијенијим земљама Европе имале су за резултат формулисање иновiranог развојног оквира у којем су креативни ресурси концентрисани у креативном сектору препознати као економски чинилац развоја, а не његова надградња. Тако је започео период у којем је културно-симболичка производња схваћена и прихваћена као један од кључних елемената за одређивање даљег тока и развитак друштвено-економских структура.

У Европи развојну улогу креативног сектора у највећој мери су заговарали британска политичка и стручна јавност. У трагању за новим изворима раста и моделима реструктурирања британске привреде, у највећим градовима (Манчестер, Глазгов и Ливерпул) тежило се изради нових стратегија културног и економског развоја, у којима су капитални пројекти играли важну улогу, што је допринело да развојни допринос креативног сектора буде до краја деведесетих виђен кроз модел урбане регенерације, а потом кроз генерисање извозних прихода и запошљавање.⁴ Истицање ширег схватања стваралаштва које не обухвата само традиционално уметничко, аргументовано је чињеницом да су развој и примена технологија довели до стварања нових културних облика, жанрова и дисциплина које се не могу више сврстати у уске оквири културе, те је непоходно усвајање новог и ширег концепта попут креативног сектора.⁵ С друге стране, комплексност односа на релацији културног сектора, економије, креативности и технологије, изискивали су холистички приступ у разумевању овог односа који се врло често означава термином креативна економија.⁶

У имплицитној културној политици која се води на нивоу ЕУ кроз заједничке акције, креативна економија препозната је тек у новије време доношењем *Агенде за културу у Европској унији* (2007), као и објављивањем низа истраживачких студија

(нпр. *Economy of Culture in Europe*, KEA&European Commission (2007), *Green Paper Unlocking Potential of Cultural and Creative Industries*, European Commission, 2010. и друге) којима се тежило уједначавању концепата, стратегија и система подршке креативном сектору на нивоу земаља чланица, као и промовисању одрживе европске креативне економије која подједнако уважава економске и социјалне учинке креативног сектора. Иако је схватање да је култура битан елемент процеса европских интеграција званично легитимисано 1992. године потписивањем уговора из Мастрихта, када је постигнута сагласност да ће ЕУ кроз своје заједничке акције допринесити јачању и богаћењу култура земаља чланица, поштујући њихову националну и регионалну различитост, европски интеграциони процеси у области културе у облику спорадичне финансијске помоћи започели су знатно раније – почетком осамдесетих година, пројектима рестаурације Акропоља у Атини и заштите градског језгра у Лисабону, од 1985. године акцијом проглашења „Европског града културе“, те лансирањем интегралног програма „Платформа Европе“ у 1989. години намењеног финансирању савременог уметничког стваралаштва.⁷ Клаузула о културној компатибилности као основа заједничког деловања ЕУ у области културе, у првој фази имплементирана је на начин да се не угрожава суверенитет културних политика земаља чланица, а са циљем да се помогне развој и промовисање европског културног простора.⁸ Њени наративи били су у оквирима ширења културе и историје европских народа, очувања културне баштине, промовисања уметничког и књижевног стваралаштва и унапређења сарадње у области културе. Ова фаза започела је са три експериментална финансијска програма: *Kaleidoscope* – јачање уметничке сарадње са европском димензијом (1996-1999); *Ariane* – подршка библиотекама, читалачким навикама и књижевном стваралаштву (1997-1999) и *Rafael* – подршка заштити културног наслеђа (1997-2000). Крајем 1999. године, Европски парламент и Савет ЕУ усвојили су програм *Култура 2000* (2000-2006) којим је означен почетак друге генерације

⁴ Видети више: Х. Микић, „Предузетништво, креативне индустрије и економски развој“, у *Креативна Србија: нови иравац развоја*, уредник Г. Рикаловић (Београд: Anonymus said, 2011), 15-28.

⁵ Видети више: С. Јовичић и Х. Микић, *Креативне индустрије: ирејорукe за развој креативних индустрија у Србији* (Београд: British Council, 2006).

⁶ Видети: UNDP/UNCTAD-United Nations Development Programme, *Creative Economy Report 2008: The Challenge of Assessing the Creative Economy: Towards Informed Policy-making* (New York: UNDP & UNCTAD, 2008), 4; Н. Моммаас, „Spaces of Culture and Economy: Mapping the Cultural-Creative Cluster Landscape“, у *Creative Economies, Creative Cities: Asian-European Perspectives*, edited by L. Kong and J. O'Connor (New York: Springer, 2009), 45-60; BOP Consulting, „Mapping the creative industries: a toolkit“, *Creative and cultural Economy servs/2* (London: British Council, 2010).

⁷ P. Mercouris, *Structural Funds, enlargement and the cultural sector*, discussion paper (Ljubljana: EFAN General Assembly, 2002), http://www.efah.org/components/docs/structural_ngo_1.pdf (преузето 26. 1. 2012).

⁸ Концепт „европски културни простор“ представљао је симболички оквир који је превазишао смисао политичке и економске интеграције и чије је тежиште било јачање осећаја припадности европској заједници и њеним заједничким културним вредностима.

финансијских инструмената у области културе и нови приступ деловања у култури обележен прелазом са секторске на мултидисциплинарне акције и заокретом са пројеката фокусираних на уметничке дисциплине на пројекте фокусиране на циљеве попут транснационалног стварања и дифузије нових уметничких израза, развијања интеркултуралног дијалога, промовисања културног диверзитета, социјалне инклузије, итд.

Финансијски инструменти треће генерације, попут програма *Култура 2007-2013*, *MEDIA* (подршка аудио-визуелним делатностима), *EQUAL* (запошљавање и социјална инклузија) *eContent* и *eContentPlus* (информационо друштво и дигитализација), *INTEREG* (регионална сарадња), *CALYPSO* (подршка развоју туризма у неразвијеним европским регионима), *EDEN* (подршка развоју одрживих модела туристичке индустрије) и други, били су усмерени на мултидисциплинарност, повезивање културе са другим областима као што су нове технологије, туризам, образовање, запошљавање, истраживање, спољна политика, регионални развој и др, као и стварање одрживих модела интегрисања културног сектора у шире програме одрживог развоја европског друштва. Последњу генерацију финансијских инструмената чине програми (*INNO-Actions*, *Creative Europe*) усмерени на јачање европске креативне економије кроз подршку умрежавању и развоју предузетништва, самоодрживост креативних индустрија, јачање иновативне способности креативног сектора, подршку политици иновација у економији и сл.

Еволуција финансијских инструмената кроз генерације означава не само промену у величини буџета и трајању програма, већ и заокрет од секторског ка интегралном приступу у култури, нове стадијуме преображаја ЕУ из економски интересне заједнице у заједницу вредности, као и давање све већег значаја интердисциплинарном утицају одређених делатности (нпр. креативних индустрија) на успостављање нових етапа европске интеграције. С тим у вези, позиција и улога библиотечке делатности у развојним процесима европских интеграција развијала се у различитим контекстима. Иако политика ЕУ у области библиотечке делатности никада није имала висок ниво кохерентности и дугорочне оријентисаности, многе акције, програми и иницијативе потпомогле су прилагођавању библиотека савременим захтевима друштва и одрживости библиотечког система. Тако су, на пример,

крајем деведесетих, ове акције у области библиотечке делатности реализоване у оквиру програма *Ariane*, да би у последњих десетак година библиотеке постале један од базичних елемената изградње балансираног и конкурентног европског друштва. Три су кључне области кроз које се сагледава нова улога и функција библиотека у креативној економији, а то су култура и образовање, запошљавање и информационо друштво.⁹ Развој информационе технологије и мултифункционални потенцијал јавних библиотека стварају основу у којој библиотеке добијају нову едукативну улогу у ширењу информација и знања до најширих слојева становништва. Овај аспект нарочито долази до изражаја кроз системе доживотног учења, преквалификације и професионалног оспособљавања лица различитих социјално-економских категорија. На тај начин, библиотеке постају активни носиоци и партнери у реализацији политике запошљавања и уравнотеженијег економског развоја. Трансформација библиотечке делатности значајно је убрзана и развојем информационо-технолошких технологија, посебно у светлу похрањивања, систематизације и чувања дигиталних информација и креативних садржаја. С тим у вези, библиотеке постају јавне базе знања и уметности богате дигиталним садржајима, те су њихове услуге под радикалним утицајем иновација које се дешавају у сектору ИКТ.¹⁰ Ови процеси праћени су и растућим издвајањима за финансирање јавних библиотека. У последњих десетак година, у већини европских земаља јавни расходи усмерени у развој овог сектора су удвостручени (видети Прилог 1) захваљујући иновативним услугама библиотека и све већој примени ИТК технологија. Највеће расходе за библиотечку делатност по глави становника

⁹ То најбоље осликавају подржани програми попут *Sonans* – рестаурација, конзервација и дигитализација музичких књига и архивске грађе у библиотекама у Аустрији, Чешкој и Пољској, који је реализован у циљу промовисања заједничког културног наслеђа на европском нивоу и успостављања интердисциплинарне сарадње између библиотекара, музеолога, историчара уметности и музичара; *R.E.A.G.A* – дигитализација библиотечког фонда; *EuroLiteraTur* – вишејезична виртуелна библиотека, *e-Books* – креирање мреже јавних библиотека са циљем промовисања библиотечких фондова и читалачких навика код младих људи, као и коришћења фондова јавних библиотека путем локалних образовних институција; *TUNE* – виртуелни тренинг за библиотекаре и кориснике библиотечких фондова и др. У области запошљавања *ABSIDE* и *Learn East* намењени програмима доживотног учења, преквалификације и социјалне интеграције најугроженијих група становништва. У области информационо-технолошких технологија, осим појединачних програма дигитализације библиотечког фонда, најзначајнији је стварање *Европске дигиталне библиотеке* – тематске мреже која омогућава обједињени приступ дигиталним садржајима и библиотекама, архивима и музејима широм Европе.

¹⁰ European Commission, *The DigiCULT Report – Technological landscapes for tomorrow's cultural economy: Unlocking the value of cultural heritage* (Brussels: European Commission, 2002), 38-39.

бележе скандинавске земље попут Данске (86,9 евра), Финске (77,2 евра) и Норвешке (50,2 евра), док најмање издвајање за јавне библиотеке имају Хрватска (0,77 евра), Бугарска (0,32 евра) и Молдавија (0,20 евра) (Прилог 1).

Приметно је да постоје значајно видљиве разлике у погледу финансијских ресурса који се преумеравају у развој библиотечке делатности, те у односу на овај критеријум могу да се препознају различите групације држава: државе са малим финансијским капацитетом које преумеравају до 2.000 евра на 1.000 становника у развој јавних библиотека (нпр. Молдавија, Бугарска Хрватска, Словачка), затим државе са библиотекарским системом средњег финансијског капацитета у интервалу од 2.000 до 10.000 евра на 1.000 становника (нпр. Шпанија, Мађарска, Аустрија) и на крају државе са библиотекарским системом високог финансијског капацитета у интервалу од 30.000 до 100.000 евра годишње на 1.000 становника (нпр. Финска, Норвешка, Француска).

Индикатор дисперзије библиотечке инфраструктуре (ИДБИ), показује изостан поларитет уколико се посматра на нивоу европских држава. Тако, на пример, неравномерну структуру мреже јавних библиотека бележе државе које припадају блоку земаља Југоисточне Европе, те је код њих видљива неусаглашеност библиотекарске мреже са демографском структуром. Развијене земље (Немачка, Аустрија, Данска, Финска, Ирска) остварују значајна позитивна одступања у односу на просечну расподелу за анализирани земље Европе која износи 2,71. Обрт књижног фонда креће се од 0,33 у Бугарској до 4,5 у Финској, Норвешкој и Холандији, са просечном вредношћу обрта од 2. Просечан годишњи обим издатих књига по глави становника износи 7 књига, са најмањим обимом позајмица у Румунији (око 1,7) и највећим обимом позајмица у Финској (20), Данској (14) и Ирској (11) (Прилог 2).

Структура и динамика финансирања библиотечке делатности у Србији

Економика културног система Србије може се описати као модел мешовитих извора финансирања у којем јавни и приватни сектор (публика, предузећа) учествују у стварању услова за одрживост институција у области културе. Проблеми који данас постоје у култури, посебно велики притисак на јавне финансије и недовољна тржишна

димензионираност пословања организација у области културе, резултат је развоја система финансирања културе у претходним периодима, који је био опредељен друштвено-економским уређењем земље. С тим у вези, систем финансирања културе у Србији може се посматрати кроз неколико етапа:

Послеријни период и финансијска централизација (1945-1960): карактерише је оснивање апарата за агитацију и пропаганду („агитпроп период“) на челу са члановима комунистичке партије, са циљем да руководи политичким, културним, просветним и научним животом. У тежњи да заштити своје интересе, партијски је успостављена хијерархија установа у области културе. Читав период се карактерише пренаглашеним централно-планским концептом финансирања, управљања и одлучивања у култури. Буџетски систем финансирања културе (као и осталих друштвених делатности) заснивао се на фискалној концентрацији ресурса и буџетској алокацији средстава, али се убрзо показало да специфичне економске и социјалне сфере захтевају другачије финансирање. Појављују се аутономна тела којима држава поверава старање, употребу и финансирање појединих друштвених делатности за које су основана.

Период финансијске децентрализације и самоуправљања (1967-1990): овај систем функционисао је у два наврата: у периоду 1961-1971, а касније у периоду 1990-2000. година. Систем је карактерисало самоуправно договарање и одлучивање. Од 1974. године оснивају се самоуправне интересне заједнице (СИЗ) у којима се остварује слободна размена рада и средстава. Путем СИЗ-а радници партиципирају у утврђивању политике развоја и унапређења културних делатности и остваривања заједничких интереса и то путем представничких већа. Све општинске заједнице приступиле су удруживању у републичку културну заједницу, након чега је потписан самоуправни споразум по којем би свако запослено лице требало да издваја 0,3% од свог личног дохотка (тзв. допринос за културу) за финансирање заједничких потреба у култури које су се остваривале путем Републичке заједнице у култури. Крајем осамдесетих, локалне самоуправе (тзв. друштвено-политичке заједнице) преузимају значајна овлашћења у управљању појединим сегментима друштвених делатности (образовање, здравство, социјална заштита и др), а за финансирање највећим делом користе приходе од пореза на промет.

Период рејубличких, покрајинских и локалних фондова за културу (1990–2000): почетком 1990. године реформисан је систем финансирања културе укидањем СИЗ-а и формирањем општинских, градских, покрајинских и рејубличких фондова. Систем финансирања културе заснива се на неколико извора: средства из фондова друштвених делатности, средства из буџета друштвено-политичких заједница, приходи непосредно од корисника, приходи од продаје производа и услуга на тржишту и средства из других извора (камате, дивиденде, спонзорски прилози и сл). Учешће средстава фондова утврђивало се као проценат расположивог друштвеног производа за петогодишњи период, што је представљало директно повезивање културног система са оствареним економским напретком. Закон о делатностима од општег интереса у култури донет је 1992. године. Њиме је успостављена мрежа националних и покрајинских институција од посебног интереса, а њихово финансирање је обезбеђивано из рејубличког буџета. Период с краја осамдесетих и почетка деведесетих карактерише и значајно учешће државних фирми у суфинансирању најзначајнијих културних манифестација у Београду (Инвест банка, ЈАТ, ПТТ, Југобанка, Дунав осигурање, НИС, итд).

Период трансформације и реформе финансирања културе (2001–2004): нове промене у финансирању културних делатности наступиле су током 2001. године, када је укинут систем фондова и поново уведен буџетски систем финансирања културе. Након поновне инфлације крајем деведесетих, када је већина институција у области културе финансијски девастирана, успоставља се стабилан курс динара и долази до стабилизације јавних расхода за културу. Омнибус закон о утврђивању надлежности АП Војводине усвојен је 2002. године. Њиме су успостављени двопартитивни односи између Републике и АП Војводине у финансирању најзначајнијих покрајинских институција културе. Проширене су ингеренције и самосталност локалних самоуправа у управљању и развоју локалног културног система, а за нове надлежности обезбеђен им је иновирани систем финансирања. Општине су добијале сразмеран део укупних трансферних средстава за културу у висини њиховог учешћа у укупном броју становника Републике и на основу нивоа учешћа конкретне општине и града у укупно утрошеним средствима општина и градова за посебне програме у култури. На рејубличком

нивоу, од 2003. године уводе се нови инструменти алокације средстава које карактерише тзв. „принцип продужене руке“: јавни конкурси у појединим областима уметничког стваралаштва: визуелним уметностима, медијским пројектима, позоришту и плесу, аматерском стваралаштву, кинематографији, филмским манифестацијама и сл. После деценијског застоја, обнављају се откупи књига за систем јавних библиотека на нивоу републике и Града Београда, као и АП Војводине за матичне библиотеке и огранке. Целокупни период карактеришу интензивне промене и оживљавање система у култури који је, погођен економском кризом, санкцијама и падом животног стандарда крајем деведесетих, био скоро економски девастиран.

Период стагнације и кризе у финансирању културе (2005–2012): на супрот полету у реформи културног система, крајем 2004. године долази до застоја реформских иницијатива на нивоу оних које су успостављене након доласка демократских снага на чело земље. Након иницијалног раста учешћа расхода за културу у рејубличком буџету током 2004–2006. поново долази до њиховог пада и то на ниво испод 1%. Оживљавање корпоративне филантропије дешава се кроз концепт друштвено одговорног пословања, те неке од водећих страних компанија активно подржавају културне пројекте (Теленор, Актавис, Филип Морис, ЛУКОИЛ, Ерсте банка, Банка Интеза и др). У духу подстицања јавних радова и експанзивне инвестиционе политике државе, током 2006. године додатни извор финансирања културе постаје Национални инвестициони план. Иако намењен за финансирање инфраструктурних пројеката у култури, не може се рећи да је његово увођење имало значајнији утицај на јачање културне инфраструктуре, нарочито због честих ревизија буџета које су увеле велику неизвесност по питању завршетка започетих пројеката. Мобилизација ресурса за финансирање културе се и даље остварује путем пореза, а због недостатка политичког интереса за развој културе, пропуштају се многе прилике за диверсификацију јавних извора финансирања културе и увођење дестинираних јавних прихода за ту намену (нпр. приходи од лутрије, учешће у накнадама за емитовање програма, репрографска такса, итд). Крајем 2007. године светску економију захвата финансијска криза, која добија облике економске рецесије са оштрим падом производње и инвестиција. Последице кризе су видљиве и у економском систему наше земље,

а јавна средства за културу бивају прва на удару прокламованих тенденција штедње у јавном сектору. Ограничавање расхода и трошкова у културном сектору уводи се са циљем преумеравања средстава у економске области које су оштрије погођене кризом и чије економско заостајање може да доведе до ескалације социјалне кризе.

У периоду 2001–2010, номинални раст буџетских расхода за културу на републичком нивоу износио је око 4% просечно годишње, са неуједначеном динамиком у односу на укупне расходе републичког буџета који су у истом периоду расли по просечној годишњој стопи од 8,69%.¹¹ Дискрепанца у темпу раста довела је до тога да трошкови јавних услуга и администрације на републичком нивоу буду удесетостручени у 2009. (1.088 евра) у односу на њихову величину у 2001. години (292 евра), док су расходи за културу на републичком нивоу у истом периоду удвостручени (са 3 евра у 2001. на 7 у 2009), наспрот смањеном уделу буџета за културу у укупном републичком буџету. Ова тенденција нам указује да је, наспрот расту јавног сектора у осталим областима друштвено-економског живота, јавни сектор у култури задржан на релативно истом нивоу. Извесне осцилације у кретању расхода за културу у периоду 2004–2006. година резултат су финансирања медијске делатности, као и регулаторног радиодифузног тела средствима која су се расподељивала преко Министарства културе.

На нивоу Града Београда, у истом периоду заблежен је нешто виши раст расхода за културу од 6% просечно годишње, што се поклапа са јасним опредељењем градских власти по питању спровођења интензивне инвестиционе политике у области културе. Просечни годишњи расходи за културу на нивоу Београда износили су око 22,5 евра (Прилог 3).

У периоду 2001–2009. просечни годишњи расходи за библиотечку делатност номинално су расли по стопи од 21%, при чему је видљива различита динамика расхода у зависности од нивоа власти: номинални раст расхода за библиотечку делатност на локалном нивоу износио је просечно годишње 10%, док је на републичком нивоу овај показатељ износио 33,3%. До раста расхода за библиотеке у посматраном периоду долази поновним

оживљавањем откупа књига на републичком, градском и покрајинском нивоу, као и капиталним улагањима у библиотечку инфраструктуру (Прилог 4).

У укупним буџетским расходима за финансирање библиотечке делатности са аспекта територијалне одређености расхода, централни ниво власти у просеку учествује са 20% (Народна библиотека Србије, 1/3 расхода Библиотеке Матице српске, откупи књига за библиотеке, заштита старе и ретке књиге), покрајински са око 1% (2/3 расхода Библиотеке Матице српске, финансирање рада 7 матичних библиотека на територији АП Војводине, помоћ програмима јавних библиотека на територији АП Војводине, откуп књига), локалне самоуправе (без Београда) са око 54% и Град Београд са око 22% (финансирање откупа књига за матичну библиотеку на територији Београда и њене огранке). Приметно је да у структури укупних расхода локалног нивоа Град Београд апсорбује око 1/3 ових расхода, што је у складу са позицијом Града Београда и динамиком његовог економског развоја у односу на остале градове. У структури расхода за културу по глави становника на нивоу Града Београда, ови расходи за библиотечку делатност чине око 25% њихове вредности (Прилог 5).

У укупним расходима за културу по глави становника који се финансирају са централног нивоа (Република) расходи за библиотечку делатност учествују са око 8% у њиховој вредности. Чини се да локалне самоуправе издвајају највећи део својих средстава за финансирање библиотечке делатности у односу на расположиве буџете за културу, те се удео расхода за библиотечку делатност по глави становника креће од 10 до 18% у односу на укупне расходе за културу по глави становника. Више од 50% изнад просека издавајања свих локалних самоуправа (2,52 евра), налазе се Сомбор и Ниш; око 30% изнад просека Суботица, Краљево, Пожаревац, Врање, Зрењанин, Јагодина; Лозница, Лесковац и Зајечар бележе расходе за ове намене ниже од просечне вредности карактеристичне за локални ниво власти, док остали градови осцилирају око просечне вредности (Прилози 6 и 7).

У периоду 2001–2010. приватни расходи за културу *per capita* расли су просечно годишње по стопи од 13,4%, да би у 2010. години достигли вредност од 78 евра на годишњем нивоу. Приватна потрошња у култури највиша је у урбаним насељима (за разлику од руралних), где предњачи Град Београд са просечном годишњом потрошњом за културу *per*

¹¹ Х. Микић, „Културна политика и савремени изазови финансирања културе: међународна искуства и Србија“, *Култура* бр. 130 (2011): 75–103.

capita од 118 евра (2009. година), док овај показатељ за подручје Војводине има вредност 90 евра per capita.¹² Библиотечке услуге чине занемарљиви део културне потрошње грађана, што је делимично проузроковано врло стимулативном ценовном политиком библиотека, недостатком богатијег библиотечког фонда, још увек ниским нивоом дигитализованих услуга и другим изворима око којих се конституише читалачка публика (куповина књига, доступност делова страних књига на интернету). О томе говоре и подаци о читалачким навикама, па је тако у 2007. години издато 1,17 књига по глави становника из библиотечког фонда народних библиотека (1,8 књига по глави становника из библиотечког фонда стручних и научних библиотека), док су читалачке навике подмириване у приватној сфери у обиму 4 пута вишем од јавне сфере, односно годишњом куповином 8 књига по глави становника.¹³ Просечан обим издатих књига износи 1,2 књиге per capita (Војводина 0,9 књига per capita) што је 7 пута мање од просека европских земаља. Из угла развоја тржишта библиотечких услуга, уз помоћ индекса развоја тржишта (ИРТ), може се проценити његова динамика, а детаљнијом анализом и његове структурне промене.¹⁴ У 2004. години просечна вредност ИРТ на нивоу 21 града износила је 50,9, а 2008. године 55,2, што указује да је динамика потражње библиотечких услуга у благој фази раста, са просечном годишњом стопом од 2,7%, усаглашена са просеком на нивоу републике, који износи 55,7 и нешто виша од просечне вредности за Војводину (51) (Прилог 8).

Ужице, Нови Пазар, Крагујевац, Крушевац, Пожаревац и Шабац представљају тржишта библиотечких услуга у развоју (са просечном годишњом стопом раста тржишта од око 10%), Лозница, Панчево и Лесковац налазе се у фази опадања тржишта, иако бележе највећи ИРТ у 2008, док је тржиште примарних библиотечких услуга у Зрењанину у фази стабилности. Просечна стопа раста (око 3,5%) карактерише тржишта библиотечких услуга

у Краљеву, Нишу и Суботици, те се може рећи да су тенденције развоја тржишта библиотечких услуга у овим градовима у складу са структурним променама и просечном динамиком на нивоу целе земље.

Уколико се посматра просек на нивоу свих градова, на 1.000 становника њих 55 представљају чланове библиотека, што је око 5,5% укупне популације анализираних градова. Регионалне разлике су веома изражене: од Лознице која бележи сваких 137 корисника библиотека на 1.000 становника, до Лесковца где овај индикатор има вредност 11 (на 1.000 становника њих 11 су чланови библиотеке). Ако се ови резултати пренесу на ниво укупне популације анализираних градова, показују да је удео корисника библиотека од 13,5% становништва (Лозница) до 0,1% становништва (Лесковац). Осим структурних неједнакости регионалних тржишта библиотечких услуга, библиотечарство у Србији суочено је и са низом финансијских, техничких и организационих проблема који често представљају главно ограничење у развоју тржишта.

Специфична природа библиотечке делатности, те значајна улога у генерисању и похрањивању знања и информација, захтева да се приликом избора модела финансирања води рачуна како о културним, тако и о економским захтевима. Традиционални модели финансирања библиотека и њихова велика сложеност на јавне изворе представљају уобичајену праксу у већини европских држава, стога се реформе финансирања библиотечке делатности, те повећање самосталних прихода библиотека реализују кроз иновативне услуге којима се шири и сама улога библиотека – дигитализовани садржаји, интензивнији едукативни програми, програми преквалификације итд, затим учешћем у међународним мрежама и заједничким пројектима, кроз структурне и друге програме финансијске помоћи Европске уније, развојем прекограничних библиотечких услуга, међусекторска сарадња и промовисање информационе писмености, итд.

¹² Видети више: Х. Микић, „Културна политика и савремени изазови финансирања културе: међународна искуства и Србија“, *Култура* бр. 130 (2011): 75-103.

¹³ П. Цветичанин и М. Милинков, *Културне праксе грађана Србије* (Београд: Завод за проучавање културног развоја, 2011); *Статистички годишњак Републике Србије*, 2011.

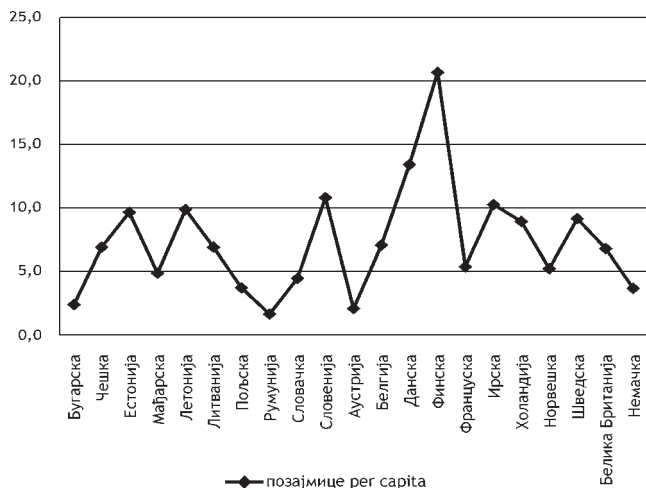
¹⁴ Индекс развоја тржишта показује фреквенцију коришћења библиотечких услуга на 1.000 становника одређене територије и тенденције и динамику развоја тржишта примарних библиотечких услуга. Апсолутни број који се добије обрачуном ИРТ показује број чланова библиотека на 1.000 становника одређене територије.

Прилог 1: Финансирање библиотекарства у појединим европским државама 1998-2010.¹⁵

Држава	Година	Удео у укупним расходима за културу (%)	Per capita расходи за библиотекарство (у еврима)	Per capita расходи за библиотекарство (у еврима: 1998. год)	Број библиотека на 1.000 становника (ИДБИ)
Данска	2009.	21%	86,94	59,61	10,9
Финска	2009.	38,9%	77,13	43,49	16
Француска	2007.	26,8%	52,79	Нп.	Нп.
Норвешка	2008.	10,2%	50,30	22,85	0,17
Холандија	2006.	15,4%	36,72	Нп.	0,01
Летонија	2007.	19,9%	11,94	2,55	0,36
Мађарска	2009.	20,5%	11,48	2,95	4,6
Естонија	2009.	5,9%	9,67	5,78	0,06
Аустрија	2008.	3,4%	9,46	4,24	6
Пољска	2009.	12%	7,93	Нп.	0,22
Шпанија	2008.	7,6%	5,67	3,26	2,0
Словенија	2007.	6,4%	5,22	12,07	0,03
Чешка	2009.	20,9%	4,33	2,86	0,52
Ирска	2009.	4,47%	4,19	43,49	6,7
Литванија	2005.	16%	3,65	3,05	0,39
Украјина	2011.	22,5%	3,45	Нп.	0,41
Словачка	2008.	7,9%	1,88	1,43	2,99
Грчка	2006.	4,7%	1,55	Нп.	Нп.
Немачка	2007.	14,6%	1,51	9,88	7,9
Македонија	2010.	5,52%	1,03	Нп.	0,03
Хрватска	2010.	2,56%	0,77	Нп.	0,02
Бугарска	2009.	1,11%	0,32	0,39	0,006
Молдавија	2010.	6,3%	0,20	Нп.	0,38
Србија	2009.	13,8%	3,43	2,75	0,03

¹⁵ Подаци се односе само на мрежу народних библиотека. Обрада аутора на основу извора Council of Europe/ERICarts, *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe*, 13th edition, 2012, <http://www.culturalpolicies.net> (преузето 26. 1. 2012); *International library statistics: Libecon data*, 2004, <http://www.libecon.org/pdf/InternationalLibraryStatistic.pdf> (преузето 26. 1. 2012); Statistics Finland, http://www.stat.fi/til/klt/tau_en.html (преузето 26. 1. 2012); Statistics Norway, <http://www.ssb.no/english/yearbook/emne07.html> (преузето 26. 1. 2012); Statistics Netherland, *Statistical Yearbook 2010*, <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/CBFF2453-C370-4E7A-9271-0020DC62DC4E/0/2010a3pub.pdf> (преузето 26. 1. 2012); Statistics Austria, http://www.statistik.at/web_en/statistics/education_culture/culture/index.html (преузето 26. 1. 2012); Statistics Poland, *Statistical Yearbook 2011*, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_sy_statistical_yearbook_of_the_rep_of_poland_2011.pdf (преузето 26. 1. 2012); Statistics Macedonia, *Statistical yearbook 2011*, http://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija_1_en.aspx?rbr=246 (преузето 26. 1. 2012); Statistical Office of the Slovak Republic, *Statistical Yearbook 2010*, <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=16037> (преузето 26. 1. 2012); National Statistical Institute, Bulgaria <http://www.nsi.bg/otrasalen.php?otr=34> (преузето 26. 1. 2012); Републички завод за статистику, *Сјатайстички годишњак 2010*, <http://webzrzs.stat.gov.rs/WebSite/> (преузето 26. 1. 2012).

Прилог 2: Издате књиге по глави становника у појединим европским земљама 2008.¹⁶

¹⁶ Извор: Council of Europe/ERICarts, *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe*, 13th edition, 2012, <http://www.culturalpolicies.net> (преузето 26. 1. 2012); Statistics Finland, http://www.stat.fi/til/kl/tau_en.html (преузето 26. 1. 2012); Statistics Norway, <http://www.ssb.no/english/yearbook/emne07.html> (преузето 26. 1. 2012); Statistics Netherland, *Statistical Yearbook 2010*, <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/CBFF2453-C370-4E7A-9271-0020DC62DC4E/0/2010a3pub.pdf> (преузето 26. 1. 2012); Statistics Austria, http://www.statistik.at/web_en/statistics/education_culture/culture/index.html (преузето 26. 1. 2012); Statistics Poland, *Statistical Yearbook 2011*, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbr/gus/PUBL_sy_statistical_yearbook_of_the_rep_of_poland_2011.pdf (преузето 26. 1. 2012); Statistical Office of the Slovak Republic, *Statistical Yearbook 2010*, <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=16037> (преузето 26. 1. 2012); National Statistical Institute, Bulgaria, <http://www.nsi.bg/otrasalen.php?otr=34> (преузето 26. 1. 2012); Statistics Estonia, http://pub.stat.ee/px-web.2001/l_Databas/Social_Life/01Culture/10Libraries/10Libraries.asp (преузето 26. 1. 2012); Statistics Lithuania, *Statistical Yearbook 2011*, http://www.stat.gov.lt/uploads/metrastris/1_LSM_2011_en.pdf (преузето 26. 1. 2012); Statistics Romania, <http://www.insse.ro/cms/rw/pages/index.en.do> (преузето 26. 1. 2012); Statistics Romania, <http://www.insse.ro/cms/files/statistici/Statistica%20teritoriala%202008/eng/Tabel38e.htm> (преузето 26. 1. 2012); LISU Public library Statistics UK, http://www.nielsenbook.co.uk/uploads/plmf-07_Final2.pdf (преузето 26. 1. 2012); Statistics Sweden, *Statistical Yearbook 2010*, http://www.scb.se/Pages/PublishingCalendarViewInfo___259924.aspx?PublObjId=11935 (преузето 26. 1. 2012).

Прилог 3: Буџетски расходи за културу централног нивоа власти у периоду 2001-2012.¹⁷

	Укупни буџетски расходи (републички)	Буџетски расходи за културу (републички)	Номинално учешће	Per capita јавни расходи за културу (републички ниво)
	у еврима	у еврима	%	у еврима
2001.	2.141.965.888	22.451.587	1,05	3
2002.	3.617.600.527	23.130.603	0,64	3
2003.	4.898.430.971	46.702.520	0,95	6,2
2004.	4.988.910.734	83.408.832	1,67	11,0
2005.	4.833.768.882	70.378.639	1,45	9,3
2006.	6.008.084.119	76.442.617	1,26	10,3
2007.	7.445.833.785	66.041.822	0,88	8,9
2008.	8.542.518.719	88.701.495	1,03	12,1
2009.	7.970.327.937	84.386.308	1,05	11,5
2010.	8.029.436.321	55.279.815	0,68	7,5
2011.	8.065.903.886	56.258.857	0,70	7,7
2012.	7.949.942.245	54.271.954	0,68	7,4

¹⁷ Ревидирани подаци за период 2007-2009. Расходи обухватају текуће и капиталне расходе који се прерасподељују преко Министарства културе, информација и информационог друштва (изуев капиталних расхода НИП-а од 2006. године), расходе за пројектне активности у домену културе и заштите објеката верског карактера који се реализују преко Министарства за дијаспору и Министарства вера и расходе намењене финансирању САНУ. Обрачун извршен по годишњој просечној вредности курса евра, према подацима Републичког завода за статистику Србије. Све величине су приказане као номиналне вредности. Детаљније видети у: Х. Микић, „Културна политика и савремени изазови финансирања културе: међународна искуства и Србија“, *Култура* бр. 130 (2011): 75-103.

Прилог 4: Удео различитих нивоа власти у буџетском финансирању библиотечке делатности, 2001-2009.¹⁸

	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Републички ниво	2,7%	3,4%	22,2%	24,2%	26,5%	27,8%	20,2%	17,3%	17,2%
Локалне самоуправе	81,5%	80,1%	58,6%	41%	48,2%	45%	58%	62,2%	62%
АП Војводина	1%	1%	1,3%	1,4%	1%	1,3%	1,4%	2%	1,7%
Град Београд	14,8%	15,5%	18,0%	33,5%	24,3%	25,9%	20,4%	18,5%	19,1%

¹⁸ Обрачун аутора заснован на подацима статистичких годишњака Републике Србије 2002-2010, завршним рачунима буџета Републике Србије за 2001, законима о буџету Републике Србије у периоду 2002-2012 (укључујући и ребалансе републичког буџета), Секретаријат за културу, *Извештај о реализацији програма установа и организација у области културе* (Град Београд, 2002-2010), одлукама о завршном рачуну буџета АП Војводине (2001, 2005-2008. и 2010), одлукама о буџету АП Војводине (укључујући и ребалансе буџета) за 2002-2004, 2009. и 2011.

Прилог 5: Јавни и приватни расходи за библиотечку делатност у Србији, 2001-2009.¹⁹

Годишњи износи	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Укупни буџетски расходи за библиотечку делатност (сви нивои власти, у 000 €)	7.824	12.754	17.478	17.137	15.679	16.850	33.775	39.195	34.600
Per capita јавни расходи за библиотекаство свих нивоа власти (€)	1,07	1,75	2,39	2,35	2,15	2,31	3,43	3,92	3,43
Per capita јавни расходи за библиотечку делатност на нивоу Града Београда (€)	1,01	1,72	2,73	4,99	3,31	3,80	4,45	4,60	4,17
Per capita јавни расходи за библиотечку делатност на нивоу Републике (€)	0,03	0,06	0,53	0,57	0,57	0,64	0,69	0,68	0,59
Per capita јавни расходи за библиотечку делатност на нивоу локалних самоуправа (€)	0,88	1,41	1,43	0,99	1,05	1,06	2,03	2,51	2,17
Per capita приватни расходи за библиотечке услуге (€)	Нп.	0,1	0,1	0,1	0,14	0,2	0,23	0,24	Нп.

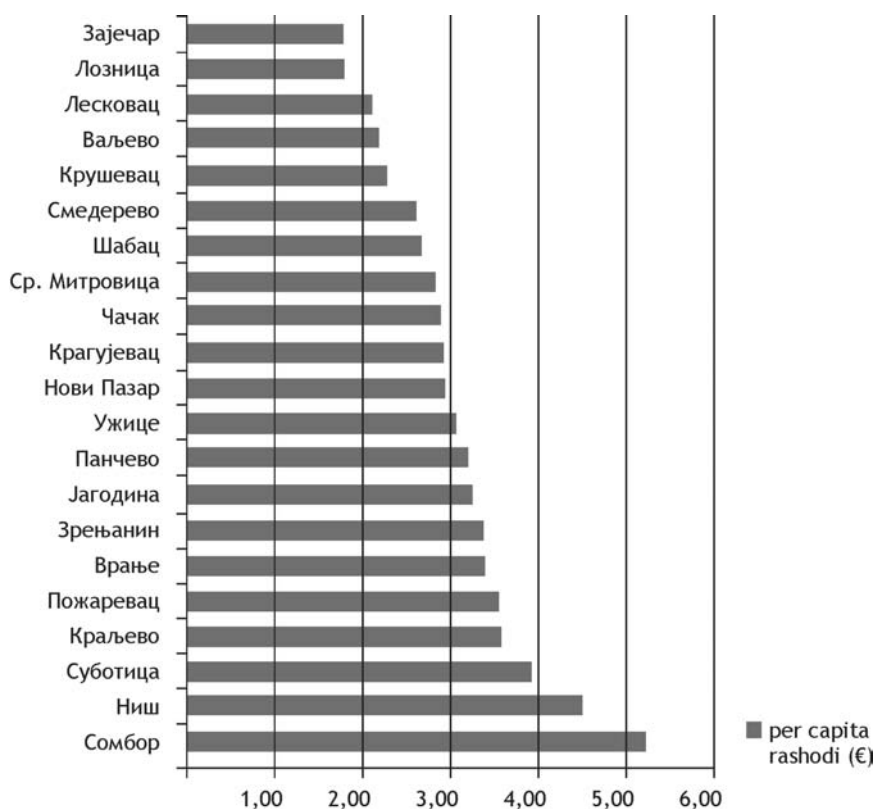
¹⁹ Аутор је обрачуне засновао на подацима статистичких годишњака Србије 2002-2010, завршном рачуну буџета Републике Србије за 2001, законима о буџету Републике Србије у периоду 2002-2009 (укључујући и ребалансе републичког буџета), Секретаријат за културу, *Извештај о реализацији програма установа и организација у области културе* (Град Београд, 2002-2010), одлукама о завршном рачуну буџета АП Војводине, 2001, 2005-2008. и 2010, одлукама о буџету АП Војводине (укључујући и ребалансе буџета) за 2002-2004, 2009. и 2011. Код јавних расхода за библиотечку делатност на нивоу Града Београда, Републике и локалних самоуправа обухваћени су расходи који се односе на мрежу јавних библиотека.

Прилог 6: Расходи за библиотечку делатност на нивоу појединих градова, 2008-2009 (у еврима)²⁰

Град	Локални расходи per capita 2008.	Локални расходи per capita 2009.	Град	Локални расходи per capita 2008.	Локални расходи per capita 2009.
Ваљево	1,77	1,70	Нови Пазар	2,66	1,88
Врање	2,97	-	Панчево	2,91	2,25
Зајечар	1,61	2,42	Пожаревац	3,22	2,98
Зрењанин	3,07	-	Смедерево	1,95	1,48
Јагодина	2,95	2,53	Сомбор	4,38	3,21
Крагујевац	2,65	2,22	Сремска Митровица	2,57	-
Краљево	3,25	2,93	Суботица	3,57	2,37
Крушевац	2,07	1,69	Ужице	2,77	1,83
Лесковац	2,04	-	Чачак	2,48	-
Лозница	1,62	-	Шабац	2,42	1,94
Ниш	4,09	3,31			

²⁰ Обрачун аутора на основу података датих у *Културни ресурси округа Србије* (Београд: Завод за проучавање културног развика, 2011).

Прилог 7 : Рангирање градова према расходима за библиотечку делатност (2008)

Прилог 8: Динамика развоја тржишта библиотечких услуга у појединим градовима у Србији, 2004-2008.²¹

Ранг 2004.	Ранг 2008.	Град	ИРТ 2004.	ИРТ 2008.	Ранг 2004.	Ранг 2009.	Град	ИРТ 2004.	ИРТ 2008.
1	1	Лозница	165	137	12	14	Ваљево	40	45
2	2	Панчево	121	80	13	7	Ниш	39	44
3	9	Смедерево	70	80	14	15	Суботица	39	43
4	4	Сомбор	68	80	15	16	Сремска Митровица	34	42
5	5	Краљево	66	74	16	13	Чачак	34	40
6	6	Крагујевац	56	72	17	17	Зрењанин	32	32
7	8	Крушевац	50	65	18	18	Јагодина	23	27
8	11	Пожаревац	50	64	19	19	Ужице	18	26
9	12	Нови Пазар	47	63	20	20	Врање	18	21
10	3	Шабац	44	59	21	21	Лесковац	15	11
11	10	Зајечар	41	52					

²¹ Обрачун аутора на основу података датих у *Културни ресурси округа Србије* (Београд: Завод за проучавање културног развоја, 2011).

Литература:

1. BOP Consulting. "Mapping the creative industries: a toolkit". *Creative and cultural Economy series/2*. London: British Council, 2010.
2. Dragičević-Šešić, M, S. Jovičić i H. Mikić. "Strateška analiza beogradskog sistema kulture". *Zbornik radova Fakulteta dramskih umetnosti* br. 11-12 (2007): 277-319.
3. European Commission. *Green Paper. Unlocking Potential of Cultural and Creative industries*. Brussels: European Commission, 2006.
4. European Commission. *Communication for European Agenda for Culture in a Globalizing World*. Brussels: European Commission, 2007.
5. European Commission. *The DigiCULT Report – Technological Landscapes for Tomorrow's Cultural economy: Unlocking the value of cultural heritage*. Brussels: European Commission, 2002.
6. Завод за проучавање културног развоја. *Културни ресурси округа Србије*. Београд: Завод за проучавање културног развоја, 2011.
7. „Закон о завршном рачуну буџета Републике Србије за 2001“. *Службени гласник РС* бр. 86/02.
8. „Закон о буџету Републике Србије за 2002“. *Службени гласник РС* бр. 74/01.
9. „Закон о буџету Републике Србије за 2003“. *Службени гласник РС* бр. 86/02.
10. „Закон о буџету Републике Србије за 2004“. *Службени гласник РС* бр. 33/04.
11. „Закон о буџету Републике Србије за 2005“. *Службени гласник РС* бр. 127/04, измене 65/05.
12. „Закон о буџету Републике Србије за 2006“. *Службени гласник РС* бр. 106/05, измене 85/05.
13. „Закон о буџету Републике Србије за 2007“. *Службени гласник РС* бр. 58/07.
14. „Закон о буџету Републике Србије за 2008“. *Службени гласник РС* бр. 123/07, измене 102/08.
15. „Закон о буџету Републике Србије за 2009“. *Службени гласник РС* бр. 120/08, измене 31/09.
16. „Закон о буџету Републике Србије за 2010“. *Службени гласник РС* бр. 107/09, измене 91/10.
17. „Закон о буџету Републике Србије за 2011“. *Службени гласник РС* бр. 101/10, измене 78/11.
18. „Закон о буџету Републике Србије за 2012“. *Службени гласник РС* бр. 101/11.

19. *International library statistics: Libecon data*. 2004. <http://www.libecon.org/pdf/InternationalLibraryStatistic.pdf> (преузето 26. 1. 2012).
20. KEA. *Economy of Culture in Europe*. Brussels: KEA for European Commission, Directorate – General for Education and Culture. 2006. <http://ec.europa.eu/culture> (преузето 26. 1. 2012).
21. LISU Public library Statistics UK. http://www.nielsenbook.co.uk/uploads/plmf-07_Final2.pdf (преузето 26. 1. 2012);
22. Mercouris, P. *Structural Funds, Enlargement and the Cultural Sector*, discussion paper. Ljubljana: EFAN General Assembly. 2002. http://www.efah.org/components/docs/structural_ngo_1.pdf (преузето 26. 1. 2012).
23. Микић, Х. „Културна политика и савремени изазови финансирања културе: међународна искуства и Србија“. *Култура* бр. 130 (2011).
24. Микић, Х. „Предузетништво, креативне индустрије и економски развој“. у *Креативна Србија: нови правац развоја*. Уредник Г. Рикаловић. Београд: Anonymus said, 2011.
25. Mommaas, H. "Spaces of Culture and Economy: Mapping the Cultural-Creative Cluster Landscape". у *Creative Economies, Creative Cities: Asian-European Perspectives*. Edited by L. Kong and J. O'Connor. New York: Springer, 2009.
26. National Statistical Institute, Bulgari. <http://www.nsi.bg/otrasalen.php?otr=34> (преузето 26. 1. 2012).
27. „Одлука о завршном рачуну буџета АП Војводине за 2001“. *Службени листи АП Војводине* бр. 4/2002.
28. „Одлука о буџету АП Војводине за 2002“. *Службени листи АП Војводине* бр. 9/2002, измене 12/2002, 22/2002 и 1/2003.
29. „Одлука о буџету АП Војводине за 2003“. *Службени листи АП Војводине* бр. 22/02, измене 01/03, 06/03.
30. „Одлука о буџету АП Војводине за 2004“. *Службени листи АП Војводине* бр. 04/04, измене 30/04.
31. „Одлука о завршном рачуну буџета АП Војводине за 2005“. http://www.psf.vojvodina.gov.rs/Odluka%20o%20zavrskom%20racunu%20za%202005_Komplet.pdf (преузето 26. 1. 2012).
32. „Одлука о завршном рачуну буџета АП Војводине за 2006“. <http://www.psf.vojvodina.gov.rs/Odluka%20o%20zavrskom%20racunu%20budzeta%20APV%20za%202006.pdf> (преузето 26. 1. 2012).
33. „Одлука о завршном рачуну буџета АП Војводине за 2007“. http://www.psf.vojvodina.gov.rs/_Odluka%20o%20zavrskom%20racunu%20budzeta%20APV%20za%202007%20godinu.pdf (преузето 26. 1. 2012).
34. „Одлука о завршном рачуну буџета АП Војводине за 2008“. <http://www.psf.vojvodina.gov.rs/Zavrzni%20racun%202008.pdf> (преузето 26. 1. 2012).
35. „Одлука о буџету АП Војводине за 2009“. *Службени листи АП Војводине* бр. 04/09, измене 14/09.
36. „Одлука о завршном рачуну буџета АП Војводине за 2010“. <http://www.psf.vojvodina.gov.rs/Pokrajinska%20skupstinska%20odluka%20o%20zavrskom%20racunu%20budzeta%20APV%20za%202010%20godinu.pdf> (преузето 26. 1. 2012).
37. „Одлука о ребалансу буџета АП Војводине за 2011“. <http://www.psf.vojvodina.gov.rs/Rebalans%202011.pdf> (преузето 26. 1. 2012).
38. Прњат, Б. *Увод у културну историју*. Нови Сад: Стилос, 2006.
39. Републички завод за статистику. *Статистички годишњак Републике Србије, 2002-2011*. Београд: Републички завод за статистику.
40. Секретаријат за културу. *Извештај о реализацији програма установа и организација у области културе*. Град Београд, 2002-2010.
41. Statistics Austria. http://www.statistik.at/web_en/statistics/education_culture/culture/index.html (преузето 26. 1. 2012).
42. Statistics Estonia. http://pub.stat.ee/px-web.2001/I_Databas/Social_Life/01Culture/10Libraries/10Libraries.asp (преузето 26. 1. 2012).
43. Statistics Lithuania. *Statistical Yearbook 2011*. http://www.stat.gov.lt/uploads/metrastis/1_LSM_2011_en.pdf (преузето 26. 1. 2012).
44. Statistics Macedonia. *Statistical yearbook 2011*. http://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija_1_en.aspx?rbr=246 (преузето 26. 1. 2012).
45. Statistics Netherland. *Statistical Yearbook 2010*. <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/CBFF2453-C370-4E7A-9271-0020DC62DC4E/0/2010a3pub.pdf> (преузето 26. 1. 2012).
46. Statistics Norway. <http://www.ssb.no/english/yearbook/emne07.html> (преузето 26. 1. 2012).
47. Statistical Office of the Slovak Republic. *Statistical Yearbook 2010*. <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=16037> (преузето 26. 1. 2012).

48. Statistics Poland. *Statistical Yearbook 2011*. http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_sy_statistical_yearbook_of_the_rep_of_poland_2011.pdf (преузето 26. 1. 2012).
49. Statistics Romania, <http://www.insse.ro/cms/rw/pages/index.en.do> (преузето 26. 1. 2012).
50. Statistics Romania. <http://www.insse.ro/cms/files/statistici/Statistica%20teritoriala%202008/eng/Tabel38e.htm> (преузето 26. 1. 2012).
51. Statistics Sweden. *Statistical Yearbook 2010*. http://www.scb.se/Pages/PublishingCalendarViewInfo____259924.aspx?PublObjId=11935 (преузето 26. 1. 2012).
52. Statistics Finland. http://www.stat.fi/til/kl/tau_en.html (преузето 26. 1. 2012).
53. UNDP/UNCTAD-United Nations Development Programme. *Creative Economy Report 2008: The Challenge of Assessing the Creative Economy: Towards Informed Policy-making*. New York: UNDP & UNCTAD, 2008.
54. Fuegi, D. and M. Jennings. "International library statistics: trends and commentary based on the Libecon data". Library services statistics in Europe and beyond– LIBECON Report. 2004. <http://www.libecon.org/pdf/InternationalLibraryStatistic.pdf> (преузето 26. 1. 2012).
55. Цветичанин, П и М. Милинков. *Културне праксе грађана Србије*. Београд: Завод за проучавање културног развитка, 2011.
56. Council of Europe/ERICarts. *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe, 13th edition*. 2012. <http://www.culturalpolicies.net> (преузето 26. 1. 2012).
57. Švob-Đokić, N., J. Primorac i K. Jurlin. *Kultura zaborava – industrijalizacija kulturnih djelatnosti*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk; Hrvatsko sociološko društvo, 2008.

From Culture to Creative Economy: Trends in Financing of Culture and Position of Library Activities

Abstract

Search for an adequate model of financing of culture that could successfully meet the goals of cultural and economic policies, but also the interests and expectations of the community and all the relevant actors in culture, has launched broad debates during the nineties of the 20th century.

In Europe, that was the beginning of difficult times for culture funding, since it was realized that increased public infrastructure and administration could no longer be sustained. Traditional models of financing of culture that rely on public resources are common practice which is difficult to change, so the reforms reach for measures that have rather corrective than the character of radical changes. This paper presents the genesis of relationship between the state and the system of culture funding, and analyzes its trends and concepts in the European Union, with particular emphasis to the position of library activities. The last part of the work considers the funding of culture in Serbia in the historical-comparative context, investigates its current problems and development perspectives, and assesses the position of library activities in the local practice of culture funding. Traditional models of funding libraries and their high reliance on public resources are common practice in most European countries. The reforms in financing of library activities, and increase of the own income are being carried out through innovative library services that expand the very role of libraries (digitized contents, more intensive training programs, programs for retraining), participating in international networks and joint projects, structural and other programs of the EU financial assistance, development of transboundary library services, intersectoral cooperation and promotion of information literacy, and so on.

Keywords:

culture, financing, library activities, European Union, postmodern Europe, European financing programmes, creative economy.

Примљено: 7. март 2012.
Исправке рукописа: 19. март 2012.
Прихваћено за објављивање: 28. март 2012.